

Cuprins

<i>Prefață</i>	9
----------------------	---

PARTEA ÎNTÂI Atractia mișcărilor de masă

I. Dorința de schimbare	15
II. Dorința de substitute	24
III. Caracterul interșanjabil al mișcărilor de masă.....	29

PARTEA A DOUA Adepții potențiali

IV. Rolul indezirabililor în relațiile umane.....	37
V. Săracii	39
Noii săraci	39
Săracii lipiți pământului	40
Săracii liberi.....	44
Săracii creativi	47
Săracii integrați într-o colectivitate	47
VI. Inadaptații.....	59
VII. Superegoiștii	62
VIII. Ambițioșii cu oportunități nelimitate	63
IX. Minoritățile	64
X. Plictisijii.....	66
XI. Păcătoșii.....	68

PARTEA A TREIA
Acțiunea comună și sacrificiul de sine

XII. Prefață	73
XIII. Factorii care promovează sacrificiul de sine.....	77
Identificarea cu un întreg colectiv	77
Punerea în scenă	81
Condamnarea prezentului.....	83
„Cele ce nu sunt”	91
Doctrina	94
Fanatismul.....	98
Mișcările de masă și armatele	102
XIV. Agenții unificatori	106
Ura	106
Mimetismul	116
Persuasiunea și coerciția	120
Conducerea	126
Acțiunea	135
Suspiciunea	139
Efectele unificării	141

PARTEA A PATRA
Începutul și sfârșitul

XV. Intelectualii.....	147
XVI. Fanaticii	160
XVII. Oamenii de acțiune	165
XVIII. Mișcări de masă bune și rele	170
Lipsa de atraktivitate și sterilitatea fazei active	170
Factorii care determină durata fazei active	174
Mișcări de masă utile	179
<i>Note</i>	185

ERIC HOFFER (1902-1983) a fost un autodidact. A lucrat în restaurante, ca muncitor sezonier în agricultură și căutător de aur. După Pearl Harbor, a lucrat ca docher în portul San Francisco vreme de 25 de ani. Autor a peste zece cărți, printre care *The Passionate State of Mind*, *The Ordeal of Change* și *The Temper of Our Time*, a primit Medalia Prezidențială pentru Libertate în 1983.

Eric Hoffer, *The True Believer. Thoughts on the Nature of Mass Movements*
THE TRUE BELIEVER, Copyright © 1951 by Eric Hoffer. All rights reserved.
Published by arrangement with HarperCollins Publishers, Inc.

© 2013 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o încârcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Arindam Banerjee/Dreamstime.com

www.polirrom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

HOFFER, ERIC

Adeptii fanatici: reflecții asupra naturii mișcărilor de masă / Eric Hoffer;
trad. de Lucian Leuștean. – Iași: Polirom, 2013

ISBN print: 978-973-46-3693-8
ISBN ePUB: 978-973-46-4072-0
ISBN PDF: 978-973-46-4073-7

I. Leuștean, Lucian (trad.)

3-056.14
159.923.2
351.754.3

Printed in ROMANIA

Eric Hoffer

ADEPTII
FANATICI

Reflectii asupra naturii miscarilor de masă

Traducere de Lucian Leuștean

POLIROM
2013

Doctrina

56

Disponibilitatea pentru sacrificiu de sine este dependentă de conectarea la realitate. Acela care este liber să tragă concluzii din experiența și observațiile sale individuale de obicei nu este inclinat spre ideea de martiraj. Și asta pentru că sacrificiul de sine este un act nesăbuit. Nu poate fi produsul finit al unui proces de examinare și deliberare. În consecință, toate mișcările de masă active se străduiesc să interpună un paravan între credincioși și realitățile lumii. Fac asta pretinzând că adevărul absolut și definitiv este deja întruchipat de doctrina lor și că nu există un alt adevăr sau alte certitudini în afara ei. Faptele pe care se bazează concluziile adeptului fanatic nu trebuie să provină din experiența sau observațiile sale, ci dintr-un text sfânt. „Trebuie să rămânem credincioși lumii revelate de Evanghelie cu asemenea îndărjire, încât, chiar dacă aş vedea toți îngerii Raiului coborând la mine și spunându-mi ceva diferit, nu numai că nu m-ar ispiti să mă îndoiesc că de o singură silabă, ci mi-aș închide ochii și mi-aș acoperi urechile, pentru că n-ar merită să fie văzuți sau auziți.”¹² A te baza pe dovezile oferite de simțuri și de rațiune este o erzie și o trădare. Este uimitor să înțelegi de câtă neîncredere este nevoie pentru a face posibilă credința. Ceea ce noi cunoaștem drept credință oarbă se intemeiază pe suspiciuni nenumărate. Japonezul fanatic din Brazilia a refuzat să creadă ani de zile dovezile privind înfrângerea Japoniei. Comunistul fanatic refuză să creadă orice raport sau dovezi nefavorabile despre Rusia și nici nu va fi dezamăgit dacă va vedea cu propriii ochi săracia crâncenă de pe pământul sovietic al făgăduinței.

Adeptul fanatic este capabil „să-și închidă ochii și să-și acopere urechile” în fața faptelor care nu merită să fie văzute sau auzite, lucru ce este sursa tăriei de caracter și a statorniciei

sale inegalabile. Pe el nu-l poate însăpmânta pericolul, nu-l pot descuraja obstacolele și nu-l pot zăpăci contradicțiile, pentru că le neagă existența. Puterea credinței, așa cum a arătat Bergson, nu stă în a muta munjii, ci în a nu vedea munji care trebuie mutați¹³. Iar certitudinea doctrinei sale infailibile este cea care îl face pe adeptul fanatic să fie insensibil la incertitudinile, surprizele și realitățile neplăcute ale lumii din jur.

Astfel, eficacitatea doctrinei nu trebuie judecată după profunzimea ei, caracterul ei sublim sau validitatea adevărurilor pe care le conține, ci după măsura în care îl izolează pe individ de sine și de lumea reală. Ceea ce Pascal a spus despre religia eficientă este valabil pentru orice doctrină eficientă: trebuie să fie „împotriva naturii, împotriva simțului comun, împotriva plăcerilor”¹⁴.

57

Eficiența unei doctrine nu vine din înțelesul său, ci din certitudinea sa. Nici o doctrină, oricât de profundă și de sublimă ar fi, nu va fi eficientă dacă nu este prezentată ca întruchiparea adevărului unic. Trebuie să fie acel cuvânt primordial de la care pleacă toate lucrurile și toate vorbele¹⁵. Absurditățile grosolane, aberațiile triviale și adevărurile sublime sunt la fel de capabile să-i pregătească pe oameni pentru sacrificiu de sine, dacă sunt acceptate ca unicul adevăr etern.

De aceea, este evident că, pentru a fi eficientă, o doctrină nu trebuie să fie înțeleasă, ci mai curând trebuie să se creadă în ea. Putem fi absolut siguri doar de lucrurile pe care nu le înțelegem. O doctrină care este înțeleasă este lipsită de forță sa. Odată ce înțelegem un lucru este ca și cum el s-ar fi născut în noi. Și, evident, cei cărora li se cere să renunțe la sine și să-l sacrifice nu pot vedea o certitudine eternă în ceva care-și are originea în acel sine. Faptul că ei înțeleg un lucru îi subminează complet validitatea și certitudinea în ochii lor.

Adepușilor li se cere întotdeauna să caute adevărul absolut cu inima, și nu cu mintea. „Inima îl simte pe Dumnezeu, și nu rațiunea.”¹⁶ Când a primit jurământul întregului partid nazist, în 1934, Rudolf Hess i-a îndemnat pe cei care îl ascultau: „Nu-l căutați pe Adolf Hitler cu mintea; toti îl veți găsi cu puterea inimii”¹⁷. Când o mișcare începe să-și rationalizeze doctrina și să o facă inteligibilă este un semn că perioada sa dinamică s-a încheiat; ea este interesată acum în principal de stabilitate. Pentru că, aşa cum vom arăta mai jos (secțiunea 106), stabilitatea unui regim presupune loialitatea intelectualilor, iar doctrina trebuie înțeleasă pentru a-i câștiga pe ei, și nu pentru a cultiva sacrificiul de sine al maselor.

Dacă o doctrină nu este neinteligibilă, trebuie să fie vagă; iar dacă nu este nici neinteligibilă, nici vagă, trebuie să fie neverificabilă. Trebuie să ajungi în rai sau într-un viitor îndepărtat pentru a te convinge de adevărul unei doctrine eficiente. Când o anumită parte a unei doctrine este relativ simplă, credincioșii au tendința de a o complica și a o face mai confuză. Cuvinte simple sunt încărcate de sensuri noi și făcute să pară simboluri dintr-un mesaj secret. Astfel, chiar și cel mai cult dintre adepușii fanatici pare analfabet. Pare să utilizeze cuvintele de parcă nu ar cunoaște sensurile lor reale. Tot de aici provine și gustul său pentru pedanterie, despicarea firului în patru și sinuozitățile savante.

A fi în posesia unui adevăr absolut înseamnă a avea o rețea de cunoștințe privind întreaga eternitate. Nu există surpize și necunoscute. Toate întrebările au primit deja răspunsuri, toate decizii au fost luate, toate eventualitățile au fost prevăzute. Adeputul fanatic nu are întrebări și ezitări. „Cine îl cunoaște [pe Isus Christos] cunoaște rațiunea tuturor lucrurilor.”¹⁸ Doctrina adevărată este soluția universală pentru toate problemele lumii.

Cu ea poți dezmembra lumea, iar apoi o poți monta la loc. Istoria oficială a partidului comunist declară: „Puterea teoriei marxist-leniniste constă în faptul că permite partidului să găsească orientarea corectă în orice situație, să înțeleagă legăturile interne ale evenimentelor actuale, să prevadă evoluția lor și să priceapă nu numai cum și în ce direcție se dezvoltă în prezent, ci și cum și în ce direcție se vor dezvolta în viitor”¹⁹. Adeptul fanatic este încurajat să încerce nemaivăzutul și imposibilul nu numai pentru că doctrina îi oferă un sentiment de omnipotență, ci și pentru că îi oferă o încredere nelimitată în viitor (vezi secțiunea 4).

O mișcare de masă activă respinge prezentul și își concentrează interesul asupra viitorului. Din această atitudine își trage forță, pentru că poate acționa nechibzuit cu prezentul – cu sănătatea, bogăția și viața susținătorilor ei. Însă trebuie să acționeze ca și cum ar fi citit deja carteia viitorului până la ultimul cuvânt. Doctrina sa este proclamată ca fiind cheia acelei cărți.

59

Sunt cei frustrați mai ușor de indoctrinat decât cei nefrustrați? Sunt mai creduli? Pascal era de părere că „un individ era pregătit să înțeleagă textele sfinte când se ură pe sine”²⁰. Aparent, există o legătură între insatisfacția față de sine și înclinația spre credulitate. Impulsul de a scăpa de sinele nostru adevărat este și un impuls de a fugi de rațional și de evident. Refuzul de a ne vedea așa cum suntem conduce la o aversiune față de fapte și de logica elementară. Pentru cei frustrați nu există nici o speranță în real și posibil. Mântuirea le poate veni doar dinspre miraculos, care se infiltrează printr-o crăpătură în zidul de fier al realității inexorabile. Ei cer să fie înșelați. Ceea ce Stresemann

---

* Gustav Stresemann (1878-1929), om politic german, fondator și lider al Deutsche Volkspartei. A fost cancelar în 1923 și ministru de Externe din 1923 până la moarte (n.tr.).

a spus despre germani este valabil pentru cei frustrați în general : „Se roagă nu doar pentru pâinea lor cea de toate zilele, ci și pentru iluzia lor cea de toate zilele”²¹. Regula pare să fie următoarea : cei care nu întâmpină dificultăți în a se însela pe ei însiși sunt ușor de înselat de către alții. Ei sunt ușor de convins și de condus.

Un aspect particular al credulității este că e adesea completată de o tendință spre impostură. Asocierea între a crede și a minți nu le este caracteristică doar copiilor. Incapacitatea sau refuzul de a vedea lucrurile aşa cum sunt conduc atât la credulitate, cât și la șarlatanism.

Fanatismul

60

S-a sugerat în secțiunea 1 că mișcările de masă sunt adeseori necesare pentru realizarea unor schimbări radicale și imediate. Pare ciudat că până și schimbările utile și oportune, precum reinnoirea societăților stagnante, necesită, pentru realizarea lor, o atmosferă de pasiune intensă și trebuie să fie însoțite de toate defectele și absurditățile unei mișcări de masă active. Surpriza se diminuează când înțelegem că preocuparea principală a unei mișcări de masă active este să le inculce susținătorilor săi o tendință spre acțiunea în comun și sacrificiul de sine și că realizează asta prin deposadarea fiecărei entități umane de individualitate și autonomie ei și transformarea sa într-o particulă anonimă, fără voință și fără judecată proprie. Rezultatul nu este numai un grup compact și neînfricat de susținători, ci și o masă omogenă maleabilă, care poate fi modelată după placul inimii. Maleabilitatea umană necesară pentru realizarea unor schimbări radicale și imediate pare, în consecință, să fie un produs secundar al procesului de uniformizare și al inculcării unei disponibilități pentru sacrificiul de sine.

Important este că înstrăinarea de sine, care este o precondiție atât pentru maleabilitate, cât și pentru convertire, se manifestă aproape întotdeauna într-o atmosferă de pasiune intensă. Și asta pentru că trezirea pasiunii nu este numai un mijloc de a perturba un echilibru stabil între un om și sinele său, ci este și un produs secundar inevitabil al acestei perturbări. Se dă frâu liber pasiunii chiar și atunci când înstrăinarea de sine este realizată prin cele mai insensibile metode. Doar individul care s-a împăcat cu sine poate avea o atitudine detasată față de lume. Odată ce armonia cu sinele este tulburată, iar omul este constrâns să respingă sinele, să renunțe la sine, să se îndoiască sau să uite de sine, el se transformă într-o entitate foarte reactivă. Aidoma unui radical chimic instabil, el Tânjește să se combine cu orice îi apare în cale. Nu poate sta deoparte, senin și autonom, ci trebuie să se alăture cu tot sufletul unei tabere sau alteia.

Aprinzând și alimentând pasiuni violente în sufletele susținătorilor lor, mișcările de masă blochează apariția unui echilibru interior. De asemenea, utilizează mijloace directe pentru a realiza o înstrăinare durabilă de sine. Ele zugrăvesc existența autonomă, independentă nu doar ca fiind searbădă și inutilă, ci și coruptă și nefastă. Omul singur este o creatură neajutorată, mizerabilă și păcătoasă. Singura lui salvare este să își respingă sinele și să găsească o viață nouă în sănul unui sfânt organism comunitar – fie el o Biserică, o națiune sau un partid. La rândul ei, această înjosire a sinelui ține pasiunea ca pe jar.

Fanaticul este în permanență neîmplinit și nesigur. El nu poate căpăta siguranță de sine din resursele sale individuale – din sinele său respins –, ci o obține doar agățându-se pătimăș de orice sprijin găsește. Acest atașament pătimăș este esența religiozității și devoțiunii sale oarbe, iar el vede în el sursa oricărei virtuți și puteri. Cu toate că dăruirea sa totală este o încercare